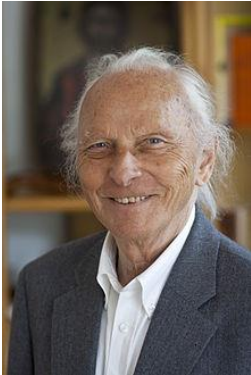

Zen - schouwen in de eigen wezensnatuur

Interview met Kyouun Willigis Jäger Roshi

Benedictijn en zenleraar

Inleiding

Pater Willigis Jäger is Benediktijner monnik en als zenmeester bekend onder de naam Kyouin Roshi. Hij begon zijn spirituele weg binnen de kaders van het traditionele christendom. Via de christelijke mystiek kwam hij uiteindelijk tot zen. In 1972 ontmoette pater Willigis Jäger in München de Japanse zenmeester Yamada Roshi van de Sanbô-Kyôdan school. Een jaar later werd hij diens leerling. In 1975 werd Willigis Jäger door zijn orde in de gelegenheid gesteld naar Japan te gaan om een bijdrage te leveren aan een nieuwe vestiging voor de orde. Dit gebeurde in Kamakura, de stad waar Yamada Roshi's tempel gevestigd was. Willigis Jäger ging bij de Japanse zenmeester in training en kreeg in 1981 zijn leerbevoegdheid in zen. Enkele jaren later ontving hij van Yamada's opvolger Inka, het zegel dat hem tot erfgenaam maakte, en de titel Kyouin Roshi.

Terug in Duitsland nam Jäger in 1982 de spirituele leiding van Haus Benedikt in Würzburg op zich. Het klooster werd ingericht voor de leer en training van christelijke contemplatie en zenmeditatie. In 1989 richtte hij de Vereniging voor christelijke en weerstandsloze meditatie op. Pater Willigis Jäger zegt zich niet gebonden te voelen aan welke confessie ook maar wijst op het belang van de eigen ervaring, het schouwen in de eigen wezensnatuur.

De ontmoeting met pater Willigis Jäger in Haus Benedikt vindt plaats in 2001 op een heldere lentedag, tijdens een sesshin waaraan een kleine 100 van zijn ruim 1000 leerlingen die hij in Duitsland en ook daarbuiten heeft, deelnemen. Haus Benedikt is een volledig geoutilleerd, modern klooster midden in de stad, met ruime faciliteiten voor meditatie en onderkomen. Het klooster is

deels omringd door een grote tuin, die in belangrijke mate wordt onderhouden door de studenten die er voor zentraining en sesshins komen. Naast de officiële zentraining wordt in Haus Benedikt een breed scala van cursussen gegeven en activiteiten gehouden die alle één doel hebben: de mens te helpen zich open te stellen voor het mysterie van dit bestaan. Dat wat pater Jäger de 'Ene Werkelijkheid' noemt. Willigis Jäger, in de 70, is vitaal en onvermoeibaar in zijn streven de menselijke geest voor de waarheid van zen, de waarheid die God is, te bevorderen en te openen.

Het bewustzijn voor spiritualiteit en mystiek in de westerse samenleving groeit. Welke verklaring heeft u daarvoor?

Dat heeft ermee te maken dat de mens een vermoeden heeft dat er een plek bestaat waar men op levensvragen een antwoord vindt. Steeds meer mensen gaan daarnaar op zoek. De motivatie daarvoor komt voort uit de vraag rond de zingeving, die vaak in de midlife optreedt. Veel mensen op middelbare leeftijd staan onder hoge druk, scheiding komt veel voor, mensen worden ziek, stappen er op nog jonge leeftijd uit met een zenuwzinking, depressie enzovoort. De mensen vragen veel naar de zin van het leven: is dit alles, deze jacht naar geld, beroep? De vraag 'wat is de zin van dit leven nu eigenlijk' is de eerste. De tweede motivatie op zoek te gaan is: er is meer dan dit leven, er is nog een dimensie die tot ditzelfde leven behoort en die we kunnen ontvouwen. Ga ermee aan de gang, probeer het, kijk ernaar, er is nog iets anders en wel een wereld die zich buiten het rationele bereik bevindt. Sommigen voelen dat, hebben er een vermoeden van of al ervaringen mee. Veel mensen die hier komen zijn goed opgeleid, vrouwen hebben een hoog aandeel. Ze ervaren dat er ergens iets moet zijn, dat er meer is dat meer zin geeft aan het menszijn dan wat ze vanuit hun studie en opvoeding hebben meegekregen. Zij allen zoeken naar een antwoord op de vraag: waarom ben ik hier? De vraag is terecht. We leven 60-80 jaar in een enorm evolutionair proces; wat moet deze eendagsvlieg in dit immense gebeuren dat het universum is? Wat is de zin van dit bestaan van enkele tientallen jaren op dit onbeduidend stofje in dit heelal? De ratio, de theologie, de filosofie geven daar geen antwoord op. Het zijn woorden die tenslotte geen stand houden.

U verwijst ook naar de recente geschiedenis met zijn grote wereldoorlogen, de permanente dreiging die we ervaren en die bij veel mensen twijfel en vragen oproept.

We hebben de 20^e eeuw met al zijn geweld en kwaad achter ons liggen. Kijk nou wat er allemaal gebeurd is, wat de mens tot stand heeft gebracht. De vragen die heden ten dage veel mensen zichzelf stellen, komen deels voort uit het tragische verloop van de afgelopen eeuw. Wat is de zin van het lijden, wat is het kwaad? Ik heb een voordracht gehouden over 'het kwaad, de donkere zijde van God'. Ik vertel dat het kwaad even goed tot het Ene dat ik God noem behoort. In het Ene bestaat goed en kwaad niet, daar bestaat alleen wat is, en of ik dat later goed of kwaad noem, hangt af van het wereldbeeld dat ik heb. Mensen vinden in de hoopgevende beelden en begrippen die de kerk voorhoudt geen antwoord: verlossing, wederopstanding, de hemel, een tijd waarin alles in orde is, een eeuwig paradijs. Dat doet het niet meer, het is goedkope troost geworden. In de filosofie zijn stromingen die aangeven dat het menselijke in de geschiedenis van de mensheid heeft gefaald. Dat we een ras zijn dat zich nog net zo gedraagt als in de prehistorie, alleen zijn de knuppel en de steen ingeruild voor modernere werktuigen en wapens. Maar het wezenlijke is niet veranderd. Ook pedagogen en opvoeders, waaronder ook de priesters, zijn er tot dusverre niet in geslaagd de mens te veranderen. Het 'je zult niet' en 'je mag niet' hebben als dreigement niet gewerkt. Er zijn andere motivaties nodig om de mens zich als mens te laten gedragen. Welnu, daar is de mens naar op zoek. Deze mensen komen bij ons of gaan naar vergelijkbare plaatsen. Sommigen vertellen dat ze al vroeg twijfels hadden over hun afkomst. Ze vertellen dat ze al op vroege leeftijd hun ouders duidelijk maakten dat ze niet van hen afstamden, maar ergens anders vandaan kwamen en ergens anders thuishoorden. Of dat ze al als kind in de gaten hadden dat hun ouders niet de hele waarheid over het bestaan vertelden.

Het probleem is dat mensen met zingevingervaringen en – vragen tegenwoordig nauwelijks ergens terecht kunnen. Niet bij familie en bekenden, niet bij psychologen, niet of nauwelijks bij de kerkelijke vertegenwoordigers.

Deze zoekende mens moet en wil tot zijn eigenlijke bron doordringen, tot zijn ware wezen, de goddelijke kern. Waar de kerken in het verleden de mens hiertoe aanspoorden, hebben ze in onze tijd de gave verloren de spirituele ervaring verder te leiden. Dat de kerken leeg blijven heeft mede daarmee te maken. De mensen die hier komen, zoeken de spirituele ervaring of hebben al eens zo'n ervaring gehad. Maar allen weten of vermoeden dat de louter intellectuele geloofsverkondiging en bemiddeling die ervaring niet kunnen bewerkstelligen – dat ze via een louter cognitieve weg het antwoord op de vraag naar de zin van het leven niet kunnen vinden.

Een probleem van de hedendaagse kerk is, dat ze te weinig doet aan de bemiddeling van de grote schat van haar mystieke en spirituele traditie. De mystieke elementen van het christendom zijn in de kerken nauwelijks present. Grote natuurkundigen als Heisenberg en Pauli hebben zich niet tot het christendom maar tot het hindoeïsme en boeddhisme gewend, toen ze zochten naar een taal om de spirituele dimensie van hun natuurkundige ontdekkingen uit te drukken. Wie weet nog dat ook het christendom een mystiek-spirituele traditie heeft die aan wijsheid en diepte niet onderdoet voor de ervaringsleer van het verre oosten?

De afgelopen tweehonderd jaar was in de christelijke theologie geen plaats voor mystiek. De theologen bedreven een consequente rationalisering van het geloof en wilden van een vermeende irrationele mystiek niets weten. Ze meenden dat de theologie aan dezelfde wetenschappelijke standaarden moest voldoen als de natuurwetenschappen. Dat was en is een

misverstand. De wijsheidsleraren van alle religies zijn het erover eens dat datgene waarom het gaat voorbij alle begrijpelijke formuleringen en rationele kennis te vinden is.

Mensen die religieuze ervaringen zoeken, kloppen vaak niet bij de kerken aan maar zoeken hun heil daarbuiten.

Onder invloed van boeddhistische en hindoeïstische tradities zijn in de westelijke wereld kleine groepen ontstaan die met de kerk weinig of niets te maken hebben. Mystiek is de kerk uitgelopen, en hoewel er buiten de kerk ook veel sprake is van pseudomystiek verdienen de mensen die zich op dit terrein bewegen de erkenning dat ze serieus op zoek zijn en kennelijk nergens anders een aanbod vinden dat hen aanspreekt. Velen van hen bevinden zich in een identiteitscrisis, waarvan de oorzaak vooral in de levensstijl en structuur van onze samenleving te vinden is. Traditionele patronen in het huwelijk en in gezinnen vervagen, regionale en nationale identiteiten verdwijnen. Tegelijkertijd vindt er een enorme versnelling van alle levensprocessen plaats. De mensen zijn overbelast en ontevreden. Ik leid onder meer een kring 'Forum voor management en spiritualiteit'. Daar hoor ik steeds weer de klacht dat men ondanks de successen in het beroep er geen vervulling in vindt en dat menige collega rond de 50 wegens hartinfarct of een burnout uitvalt. Dit gevoel van ongenoegen op hogere leeftijd is karakteristiek.

Dergelijke crisissen kunnen echter ook positief zijn, als men ze als zodanig erkent en tot een nieuw begin maakt. Maar dat lukt slechts weinigen. De reden daarvan is dat velen alleen staan en alleen gelaten worden. Een van de centrale problemen is de eenzaamheid. De huidige internethausse kan niet bieden wat mensen nodig hebben. In de 'chatboxen' vinden geen persoonlijke ontmoetingen plaats, en alleen lijfelijke ontmoetingen kunnen de eenzaamheid opheffen.

U gaat met uw leerlingen en andere mensen die aan uw kontemplatie- en Zenactiviteiten deelnemen een spirituele weg. Wat is dat voor een weg?

Het is een weg die voert tot in de ervaring waar de heilige boeken uit de verschillende religies melding van maken, het zijn de ervaringen die in rituele en sacramenten gevierd worden, het is die ervaring die oorspronkelijk door de kerken aan de mensen toegezegd is. Kortom, een weg die tot de ervaring leidt van datgene wat religies tot doel hebben: God, Godheid, Leegte, Brahman. Ik vind in deze woorden een verwijzing naar het Laatste en Ene. Ik gebruik ze daarom ook als equivalent.

Wat gebeurt er op het pad waarop u mensen begeleidt?

Veel mensen komen hier als zoekende, als teleurgestelde, omdat ook het meest succesvolle leven hun niet heeft opgeleverd wat ze ervan verwacht hadden. Kort gezegd is de zoektocht beginnen via de meditatieve weg de eerste stap. De tweede stap is het laten vallen van alle beelden, van alle godsvoorstellingen. De derde stap is het oplossen van het 'ik'. Dat is eigenlijk het schokkende, dat voor de ervaring de oplossing van het 'ik' nodig is, wat zolang mediteren vereist tot er niets meer is. Tot aan het moment dat dit 'niets' ervaren wordt, dit Ene, de grond van al dit, is een proces dat bestaat uit ruwweg drie stappen, die voor de betrokkene, afhankelijk van het stadium waarin men zich bevindt, dramatisch kunnen zijn. De eerste stap, de zoektocht beginnen, kan al heel dramatisch zijn. De tweede stap betreft het teleurstellende inzicht dat men een leven leidde dat weliswaar normaal verliep maar geen vervulling opleverde. De betrokkene ontdekt dat men in een modelvorm heeft geleefd maar geen eigen leven heeft geleid. De

derde stap is dan de ontdekking dat 'ik' helemaal niet besta, dat is het moeilijkste inzicht.

U noemt het 'ik'. Wat gebeurt daarmee op het mystieke pad?

Het gaat er in de mystiek niet om, het 'ik' te laten verdwijnen of er de strijd mee aan te gaan. Ze wil het 'ik' enkel zijn plaats geven en hem het gewicht toekennen dat hem toekomt. De mystiek streeft ernaar het 'ik' te laten zien wat het in werkelijkheid is: een organisatiecentrum voor de persoonlijke structuur van het individu. Dit centrum is voor ons leven onmisbaar, het maakt ons tot wat we zijn. Dat staat in de mystiek buiten kijf. De mystieke ervaring echter brengt de mens zover dat hij zich niet meer identificeert met het op de voorgrond tredende 'ik' en daardoor vrij wordt voor een werkelijkheid waarin het 'ik' niet meer domineert.

Wij construeren in de loop der jaren een identiteit op dat wat we 'ik' noemen: het ouderlijk huis, de school, de religie, de samenleving, de partner, vrienden, idealen, angsten, wensen, vooroordelen, illusies dragen daartoe bij. Met deze verzameling van patronen identificeren we ons. We verdedigen ons 'ik' met angst en woede. We beoordelen het, veroordelen het bij onszelf en bij anderen. We zijn er trots op en voelen ons schuldig. Daardoor wordt het 'ik' versterkt. Dit 'ik' heeft in werkelijkheid echter geen substantie, geen eigen bestaan. Het bestaat uit aangeleerde constructies en is niet meer dan een functiecentrum dat door ons eigenlijke wezen als een instrument gebruikt wordt. Het zal met onze dood vergaan. Wat echter blijft, is onze ware goddelijke identiteit. Of er na de dood een individueel continuüm behouden blijft, is voor mij verder niet belangrijk. Wat werkelijk voortgaat, is het goddelijk leven, dat geboren wordt noch sterven kan. Dat is mijn ware identiteit.

De gebeds- of meditatieweg beginnen en gaan, vereist een goede instructie en begeleiding?

Het is belangrijk het proces te laten begeleiden door een ervaren persoon die de betrokkene aanmoedigt door te gaan en geen angst te hebben. Want natuurlijk is er angst, de angst om te sterven, om gek te worden. Het 'ik' verzet zich namelijk hevig. Men moet de weg serieus leren kennen, er moet toch een aanleg voor zijn ook. Dat betekent dat ik een introductie nodig heb. Het is mijn overtuiging dat men voor deze weg een begeleider nodig heeft. Er zijn altijd mensen die zich met spiritualiteit inlaten zonder dat ze ooit wat gedaan hebben aan meditatie, aan zitoefeningen. Dat kan risico's met zich meebrengen. Het komt voor dat mensen in de psychiatrie terechtkomen omdat ze wat ze ervaren hebben, niet kunnen duiden. Omdat de psychiater ook geen idee heeft wat er aan de hand is, eindigt het geheel in een medicijntherapie.

Mystiek heeft door die persoonlijke experimenten en gebrek aan goede begeleiding in het westen een wat geheimzinnige, wat vaag zweverige klank gekregen.

Dat klopt, het heeft een bijmaak van bigotterie en exotisme gekregen, van geheimzinnigheid en elitaire heiligheid. Mystiek is het omgekeerde, het is niets anders dan de realisatie van de werkelijkheid. De werkelijkheid die we voor de werkelijkheid houden, is niet de echte werkelijkheid. Die echte werkelijkheid ontvouwt zich pas voor ons wanneer we ons alledaagse bewustzijn verlaten en een andere bewustzijnsfeer binnentreden. Die bewustzijnsfeer kunnen we, anders dan het persoonlijk bewustzijn van de ik-sfeer, transpersoonlijk bewustzijn noemen. De Amerikaanse bewustzijns onderzoeker Ken Wilber heeft daartoe een bewustzijnspectrum, een model, ontwikkeld. Daarin onderscheidt hij een prepersoonlijk, een persoonlijk en een transpersoonlijk niveau, waarbij het laatste nog onderscheiden wordt in een causaal en een kosmisch bewustzijn. Het

prepersoonlijk niveau bevat de lichaams- en zintuiglijke waarneming, de emoties en de eenvoudige aanschouwelijke en symbolische kennis en mythische voorstellingen, echter zonder duidelijk inzicht. Bij het persoonlijk bewustzijnsniveau gaat het om het ik-bewustzijn met zijn alledaagse rationaliteit en logica. Het is het niveau van de wetenschap en begrijpelijke wereldvisie. Op het transpersoonlijk bewustzijnsniveau overstijgt de mens dat ik-bewustzijn. Hij dompelt zich onder in een ons 'ik' transcenderende werkelijkheid. Op het sublieme niveau gebeurt dit in de vorm van visioenen en voorspellingen; op het causale niveau komt het tot een eenheidservaring met het tegenoverliggende – met een persoonlijke God, of die nu Purusha, Brahma, Jahwe of Allah heet.

Wat gebeurt er precies op het transpersoonlijke niveau?

Daar speelt zich de eigenlijke mystieke ervaring af: een ervaring der Leegte, de predikaatloze 'Godheid'. Hier ervaart de mens het 'zuivere Zijn', de Oorsprong, waaruit alles voortkomt. Het is de trede die alles wat ontstaan kan vooruit is. Daarom is het ook geen Zijn dat substantie zou kunnen zijn. De mystieke ervaring is de ervaring van vorm en leegte, het beleven van de eenheid van de eigen identiteit met de Eerste Werkelijkheid. Deze toestand is het doel van de spirituele weg. Alles is uitdrukkingsvorm van deze ene Werkelijkheid, en omdat dit zo is bestaat er ook een absolute verbondenheid met alles. Dat ervaart de mysticus op een moment waarin alle onderscheid tussen hem en de manifestaties van het zijn verdwijnen.

Mystiek is niet buiten God en Wereld, mystiek ís God en Wereld, een ondeelbaar geheel. Maar de spanning tussen beide polen wordt derhalve nog niet opgeheven. Het is de spanning tussen het ene einde van de staaf en het andere. Er is een spanning tussen golf en oceaan, tussen tak en boom. God en mens worden om die reden ook niet als gelijke geplaatst. De oceaan openbaart de golf,

ocean en golf kan men weliswaar als verschillend aanspreken, maar hun wezen is water. Wie deze mystieke ervaring heeft gehad, is daarna een ander mens. Zijn religieuze voorstellingen hebben een verandering ondergaan. Deze stap zetten is in zekere zin een sterven, reden waarom hij in de traditie van de mystiek ook de ik-dood genoemd wordt.

(Kader)

De gebedsweg

In zijn boek 'Kontemplation – Gott begegnen heute', een aangepaste versie van een reeds bestaand en ook in Nederland uitgebracht boek, beschrijft Willigis Jäger de gebedsweg, de inwijding tot de Laatste Werkelijkheid.

Contemplatie wordt vaak op één lijn met meditatie over iets gesteld. In dit bestek wordt het benut om een christelijke objectloze vorm van gebed aan te duiden. Meditatie over iets wordt hier dus niet mee bedoeld. Het betekent vooral een ervaringsgesteldheid buiten de actieve vermogens van het dagelijks bewustzijn. Contemplatie komt van het Latijnse contemplari en betekent 'schouwen'. Het gaat hier om het schouwen in het eigen zelf, van het goddelijke in ons en in de schepping.

De eerste twee fasen zijn voor ieder lichamelijk en psychisch gezond mens door oefening te bereiken. Ze leiden tot een gesteldheid van grote rust en diepe vrede. In religieus spraakgebruik noemt men ze 'gebed van rust', dat als loutere zijn in de tegenwoordigheid van God wordt ervaren. Dat is de staat van contemplatie. De mystieke staat vereist een derde en vierde fase en kan slechts door gebedsoefening voorbereid worden. Wie in deze ruimte binnentreedt, ervaart wat het betekent God met heel zijn wezen lief te hebben, God zelf laat zo'n mens een nieuwe kracht ontvangen van waaruit hij God kan liefhebben.

De gebedsoefening is in principe in elke lichaamshouding mogelijk, ook zittend op een stoel. Toch blijkt dat een goede zit de contemplatie ten goede komt. Aanbevolen wordt om een meditatiebankje te nemen of te zitten met gekruiste benen, al of niet in een van de lotushoudingen. Belangrijk is dat knieën en stuitbeen een driehoek vormen en het lichaam stevig houvast geven, dat bekken en onderste wervels naar voren gehouden worden zodat de buik vrijkomt, de wervelkolom rechtop en omhoog getrokken wordt, de nek breed en naar achter geschoven is, de schouders ontspannen zijn en niet naar voren vallen, de handen in de schoot rusten (de ene hand omsluit licht de duim van de andere), de ogen geloken zijn en de blik op ongeveer een meter afstand op de grond rust en de tong ontspannen in de mond ligt.

Op de contemplatieve weg gaat het zowel om het laten vervagen van alle zintuiglijke waarnemingen als om het uitschakelen van de verstandsactiviteit, van het voorstellingsvermogen en van alle impulsen van de wil. Hun zwijgen is een voorwaarde voor de ervaring van het goddelijke, de oorsprong van de geest in ons.

Het bewustzijn wordt geleidelijk verzameld door middel van een juiste ademhaling waaraan eventueel een grondwoord wordt verbonden. Bij de ademhaling alleen kan men tot tien tellen en weer opnieuw beginnen of slechts de ademhaling volgen. Bij gebruik van een grondwoord kan het woord bij het uitademen innerlijk uitgesproken worden, de laatste klinker wordt daarbij uitgerekt zolang als de adem reikt.

Via de oefeningen van meditatie, zoals het zitten en het ademen, het eventueel richten op een grondwoord zoals 'God', geraakt men tot een punt waarin lichaam en ademhaling worden vergeten. Gedachten mogen opstijgen, ze worden niet vastgehouden. Men ziet ze slechts komen en gaan. Hetzelfde geldt voor gevoelens. De actieve krachten van het ego kunnen zo tot rust komen en diepere lagen van het bewustzijn ontwaken. Het komt erop aan te verblijven in de eenvoudige bewustheid dat Hij

'is' en dat jij 'bent'. Door zo te verwijlen kan innerlijk een grote rust intreden. De begrenzing van lichaam en geest die we doorgaans ervaren, valt langzaam weg. Hier kan de wilskracht niets meer doen en is men afhankelijk van Gods genade. Ervaringen die worden beschreven als 'grenzeloze ruimte', 'vrede' en 'vrijheid' doen zich voor. Men geraakt tot het eigen, diepste wezen. Dit is de oergrond van de mens, het diepste wezen, het naakte zijn. Dit wegvallen van innerlijke barrières kan op een dag in één enkel ogenblik tot de eenheidservaring leiden. Alle dualisme is opgeheven. In die ervaring is alleen nog het gezoem van een vlieg te horen, het luiden van een klok of ruisen van de regen. In de eenheidservaring wordt de mens een eerste aanraking door het ware Zijn geschonken.

Het beekje belandt langs de weg van het gebed bij het meer, het grote meer dat staat voor het onveranderlijke, de Laatste Werkelijkheid, die in het dagelijkse bewustzijn verborgen wordt onder intellectuele en emotionele processen. Dit zien, ervaren en ondergaan als 'een' is het doel van contemplatie. In de loop van de gebedsweg is er nog de waarneming van het eigen wezen. Die waarneming moet echter achtergelaten worden om tot een waarnemer 'zonder waarnemer' te worden. God is dan ook geen 'zijn'. Het gaat 'zijn' en 'niet zijn' te boven. Dat is de situatie waarin je weet 'het oog waarmee ik God zie, is hetzelfde oog waarin God mij ziet. Mijn oog en Gods oog, dat is één oog en één zien en één liefhebben'.

(einde kader)

U heeft geschreven dat mystiek geen zaak van het geloof is, maar van ervaring.

Carl Gustav Jung heeft daar het volgende over gezegd: 'Religieuze ervaring is absoluut. Men kan daarover niet

discussiëren. () Het is om het even wat de wereld over een religieuze ervaring denkt; degene die haar heeft ondergaan bezit een grote schat over een zaak die voor hem tot een bron van leven, zingeving en schoonheid is geworden en die de wereld en de mensheid een nieuwe glans heeft gegeven.'

Een echte mystieke ervaring levert de eenheid op, de eenheid die geen grenzen kent, ik ben niet ergens buiten, maar ik ben dat wat ik waarneem. Met die ervaring komt een universele liefde vrij. Wanneer ik het lijden van de ander als mijn lijden ervaar, zal ik me overeenkomstig gedragen. Het is mijn lijden, wat ik de ander aandoe, doe ik mezelf aan, dat heb ik immers zelf ervaren. Elke diepe ervaring brengt een universele liefde. In zen zeggen we daarvan 'mededogen'. Dat is de eigenlijke reden, de eigenlijke motivatie voor een ethiek. Die ervaring van het ene, de ongelofelijke liefde die wordt ervaren, is de oergrond van elke ethiek. Alleen als we als mensen daar komen, kan er iets veranderen en anders niet.

Zou u iets kunnen zeggen over uw eigen mystieke ervaringen?

Ik wil mijn ervaringen laten samenvloeien met de ervaringen van diegenen met wie ik op weg ben. Vergeet ook niet dat het altijd een beschrijving achteraf is en dat het woord 'ik' wordt gebruikt, hoewel er in de mystieke ervaring geen 'ik' meer is. De ervaringen zijn als volgt: Leegte die niet leeg is, van waaruit tonen, kleuren, gevoelens en gedachten komen. Het is een meta- of suprakosmische leegte. Ik en de leegte zijn samengevloeid. Leegte, Godheid, Nada kan ook overvloed heten. Het is een overvloed die zwanger is van alle mogelijkheden. Ze bevat alle potenties en is de oorsprong en schepping. Thuiskomen, thuis, niets ontbreekt. Lachen, maar het is geen lachen over iets, het is gewoon lachen. Geluk, maar het is geen gelukkig zijn over iets.

Grenzeloze liefde, maar geen 'ik houd van je'. Paradoxaal genoeg bestaat er geen liefde of haat, leven of dood, jij of ik, geen grenzen, geen ruimte, geen tijd. HET gaat voort met gemak, vanzelfsprekendheid en vrijheid. Alle polariteit is opgeheven. Niets is absurd, integendeel, alles is vanzelfsprekend. Daar klinkt de slag van een trommel. De tonen druppelen uit het niets als parels en verdwijnen. Geen binnen, geen buiten. HET gaat, HET ziet, HET voelt, ja, zo weerspanning als het klinkt: HET denkt. Ook gedachten parelen tevoorschijn en verliezen zich weer. Het is mijn ervaring, maar deze ervaring toont zich in alles wat ik doe en zeg. Daarom klinken mijn woorden vaak ongewoon. Ze komen van een ander niveau.

U bent als katholieke monnik naar Japan gegaan en hebt daar een jarenlange zentraining ondergaan. U sprak zojuist over wat de mysticus doormaakt. Wat heeft die kennismaking met en de ervaringen in zen voor invloed gehad op uw beeld van God?

Het heeft geleid tot het loslaten van alle godsbeelden. Het was een langzaam en deels ook dramatisch proces. Men waarschuwt in de theologie wel altijd: het zijn allemaal beelden van God, maar in het christendom zijn we ook heel sterk aan het beeld, het begrip, de dogmatiek enzovoort gehouden. Dat gebeurt overigens in andere religies ook. Ik woonde in Japan zes jaar naast een Kannon-tempel, dat was een bedevaartsoord zoals we die in Europa ook heel goed kennen. Maar het Zenboeddhisme oriënteert zich heel sterk aan de ervaring van wijzen als Shakyamuni Boeddha, Dogen Zenji enzovoort. Dat is de correctie die op de beeldvorming wordt aangebracht. In het christendom daarentegen kent men een geloofstraditie die vooral voorschrijft wat men geloven mag, dat is het onderscheid. De verandering van het godsbeeld in zen gebeurt vanzelf, maar had zich bij mij al eerder ingezet. Mijn eerste preken

en lezingen waren eigenlijk al revolutionair. Maar in zen heb ik de beelden pas echt achter me kunnen laten. Bezig zijn met de spirituele traditie van het oosten is buitengewoon heilzaam. Ikzelf heb pas door mijn langdurige zen-praktijk erkend dat de christelijke mystiek in de kern precies hetzelfde leert als de zenscholen. Ik heb, met andere woorden, pas via een omweg over Japan de schatten van de eigen christelijke traditie kunnen waarnemen en waarderen. Overigens hebben mijn boeddhistische collega's in Japan, waar het gaat om beelden, dezelfde problemen met betrekking tot Amida Boeddha en al die concepten.

Waarom is het zo moeilijk die beelden en definities los te laten en de ware natuur van die beelden te zien?

Dat is algemeen menselijk. Religies bieden een model om met elkaar over dit bestaan te kunnen communiceren. We hebben dat nodig en gebruiken daarvoor begrippen, voorstellingen, beelden, kortom een uitgebreid systeem waarmee we elkaar kunnen begrijpen wat betreft ons wereldbeeld, visies en de betrekking die we ermee hebben. Alle religies bieden daartoe een model. En om deze definities te laten en los te laten, en te accepteren dat er uiteindelijk helemaal niets is, een niets dat niet leeg is maar tastbaar rationeel is, deze stap te zetten, is heel moeilijk. Het is niet alleen zwaar maar afschrikwekkend. Dat maakt het zetten van deze stap vanuit de confessie zo moeilijk. Elke mystiek, christelijke maar ook de oosterse, richt zich op het transconfessionele. De confessies, wat ik de exoterische religies noem, gaan slechts tot een bepaalde grens. Deze exoterische religies bevatten de beelden, begrippen, dogma's, rituelen van waaruit alles begrepen moet worden en de verkondigingen plaatsvinden. Maar om te ervaren moet ik dat alles loslaten. Dat is heel moeilijk als men een heel leven in dit beeldenmodel geleefd heeft, immers als ik loslaat, heb ik geen model meer waarin ik mezelf kan terugvinden.

Wanneer de mysticus de ervaring die hij heeft gehad, begint te beschrijven, komt dat niet per se tegemoet aan het systeem waaruit hij komt. Als hij dan daarna weer met het systeem in aanraking komt, heeft dat een heel andere inhoud gekregen. Dan definieert hij de beelden vanuit wat hij doet en denkt, hetgeen weer moeilijk ligt bij de institutie waaraan hij verbonden is. Men beleeft een oerervaring die men dan van daaruit omzet in beelden en begrippen. Het probleem is dat iemand, een zenmeester of een priester die over zijn godservaring of ervaring met de Eerste Werkelijkheid spreekt, daarvoor in de religieuze instituties stuit op de terminologie die deze lading verloren heeft. Ze zeggen niet meer wat ze voorheen gezegd hebben.

De interpretatie die kerken geven van God is een denken over een God of werkelijkheid buiten ons eigen bestaan, terwijl de mystiek in het eigen bestaan, in de mens zelf naar het mysterie zoekt. Hoe is deze dualiteit ontstaan?

De oorsprong vind je in de filosofie van Aristoteles, die een theologie ontwikkelde waarin God boven alles troont. Het is geen God die in alles huist. Hij staat boven de schepping maar is niet de schepping zelf. In de Middeleeuwen is dat beeld versterkt en zien we een God die van buitenaf het lot van de wereld bepaalt. En nog altijd zitten we in het theïsme met een duaal beeld waarin God en wereld elk afzonderlijke werkelijkheden zijn. De wereld is daarin een jammerdal geworden waaruit men via de verlossende brug van het kruis van Jezus kan ontvluchten. Zo wordt Jezus een verlosser. De verlossingstheorie komt overigens niet van Jezus maar moet vooral aan Petrus worden toegeschreven. Daarmee heeft het christendom zichzelf met een geweldige hypotheek opgezadeld. Nauwelijks iemand gelooft heden ten dage nog dat 2000 jaar geleden Jezus aan het kruis stierf om ons van onze schuld en zonde te verlossen. Het afwijzen van de vrouw, het

lichaam, de seksualiteit en de zintuigen is heden ten dage niet meer over te brengen. Ik stel het wat cru maar tweeduizend jaar christendom laat goed zien wat er is gebeurd. Overigens kennen ook de islam, het jodendom, het boeddhisme en hindoeïsme theïstische en dualistische kenmerken, tenminste voor zover ze religies zijn en niet de mystieke weg van hun grondlegger volgden. Het boeddhistische Amida-geloof bijvoorbeeld onderscheidt zich in zijn grondstructuur nauwelijks van het christendom.

Waar ligt hier voor de kerken de oplossing?

Het gaat er niet om dat ze buigen voor de moderne tijdgeest, maar dat ze de bereidheid tonen nieuwe ontwikkelingen in de wetenschappen als vraagstukken voor de theologie serieus te nemen – zo serieus dat men eventueel bereid is oude, onhoudbaar geworden dogma's te laten rusten of op z'n minst opnieuw te interpreteren. Maar dat is slechts een eerste stap. Een probleem van de kerk is dat het door hen gepropageerde godsbeeld door een achterhaald wereldbeeld gekenmerkt wordt. De manier waarop men over God spreekt moet veranderen. Maar de moed ontbreekt om uit het systeeminterne geloofsgebouw te stappen en een nieuw begin te maken. Mijn wens is dat er theologen komen die de moed daarvoor kunnen opbrengen. Theologen die niet zoals de meerderheid van hun collega's een intellectueel godsbeeld aanhangen. Dat de meeste theologen zelf hun weg tot de mystiek afschermen, is enkel een gevolg van kortzichtigheid. Een ander punt is het in de theologie betrekken van de lichamelijke dimensie van het mensenleven. Dat is tot nu toe buiten beschouwing laten. De religiositeit van de mensen beperkt zich niet tot zijn intellect; we kunnen ook via het lichaam en de psyche religieuze ervaringen krijgen – en de moderne mens zoekt ze ook daadwerkelijk langs deze weg. Denk aan het sportenthousiasme. Of we nu rollerskaten, paragleden of snowboarden, bij al deze

activiteiten openen zich voor de mens enorme lichamelijke ervaringsmogelijkheden die veel fascinerender zijn dan wat de kerken hun kunnen bieden. In rollerskaten of paragliden zit potentieel net zoveel religiositeit als in een godsdienst. Mystiek, lichamelijkheid, spiritualiteit en de alledaagsheid doordringen elkaar, zijn met elkaar verweven. God manifesteert zich in het leven van alledag – alleen daar is Hij te vinden. God wil niet vereerd, maar geleefd worden. Alleen daarom zijn wij mens geworden, omdat God in ons mens zijn wil.

Willigis Jäger ontmoette in 1972 in München de Japanse zenmeester Yamada Ko-un-Roshi en werd diens leerling. Toen zijn congregatie enkele jaren later in Japan, in de stad waar Yamada Roshi zijn tempel had, een klooster wilde stichten, meldde hij zich en kreeg toestemming ernaartoe te gaan. Vanuit het eigen klooster kon Willigis Jäger elke dag aan de training bij Yamada Roshi deelnemen. Na twaalf jaar zentraining, waarvan zes in Japan, keerde hij naar Duitsland terug. Over de training zelf vertelt hij: 'Deze bestaat uit intensief zitten, dat wil zeggen vier tot acht uur per dag, tijdens een sesshin zelfs tien tot twaalf uur. Bovendien heb ik de koanstudie gedaan, die tot de studie van deze zenstroming behoort. Vanaf 1985 begon ik in Europa les te geven. In 1996 kreeg ik de volledige autorisatie zelf leerlingen op te leiden.'

Zenstudie en christelijke mystiek

Naar eigen zeggen heeft hij tijdens zijn zenstudie in Japan nooit afstand genomen van de christelijke traditie van de mystiek, de contemplatie. Integendeel, zijn interesse ervoor werd er alleen maar verder door gewekt. 'Het was voor mij fascinerend te ontdekken dat zen dezelfde structurelementen kende als de christelijke mystiek en dat ook de moeilijkheden en ervaringen in grote lijnen overeenkomen. Vanuit die achtergrond kwam ik naar

Duitsland terug met het voornemen de christelijke mystiek weer tot leven te wekken. Het ging en gaat er mij om te laten zien dat wij in onze christelijke traditie een spirituele weg hebben die – hoewel gelijkwaardig met de wegen in andere religies – in de vergetelheid is geraakt.’

Boeddha en Jezus

Over de betekenis van een Boeddha of Jezus, gezien vanuit de mystiek, zegt hij: ‘Het belang van Jezus en Boeddha zie ik vooral daarin dat zij bereikt hebben, wat wij als mensen kunnen bereiken: ze hebben de Eerste Werkelijkheid ervaren en moeite gedaan deze ervaring aan andere mensen door te geven en wegen aan te duiden hoe ander tot dezelfde ervaring kunnen komen. Daarom zijn ze voor ons zoiets als gidsen en begeleiders op de innerlijke weg. Sommige mensen hebben op de innerlijke weg identificatiepersonages nodig. Identificatiepersonages zijn meer als voorbeelden. Men probeert niet alleen hun voorbeeld te volgen, maar in de contemplatieve verzinking met hen een te worden.’

De heilsleer

De interpretatie van het leven van Jezus kende de afgelopen eeuw een ongekende omvang. De studies van het leven van Jezus leren ons dat hij een mens was, zoals u en ik. Een heilsleraar en prediker met een schare leerlingen, zoals in die tijd gebruikelijk. Jezus kwam in conflict met de gevestigde religieuze en politieke instituten en werd om die reden ter dood gebracht. Jezus stierf geen verzoeningsdood maar een profetendood, zoals vele andere leraren uit Israël voor hem. Volgens Willigis Jäger gaan deze interpretaties voorbij aan het gegeven dat de zin van de overlevering van het Jezusverhaal de heilsleer is. Willigis Jäger: ‘De heilsverklaringen die in de bijbel staan bestaan daaruit dat ze niet alleen over de openbaring van de ware gestalte van Jezus handelen, maar tegelijkertijd iets over de ware gestalte van ieder

mens, ja van elk wezen vertellen. Wijzelf zijn genoemd en bedoeld. Jezus is het model in wie God het geheim van zijn incarnatie in ons zichtbaar wil maken.'

'Jezus zelf is de verkondiging. Wat verkondigt hij in zijn preken? Het Rijk Gods: het Rijk Gods is nabij, het is er al, het is in ons. Als wij de zaligverklaring van deze verkondiging serieus zouden nemen, hoefden we ons niet meer te generen om woorden als 'kindschap Gods', 'het Rijk God in ons', 'Wie mij ziet, ziet de Vader', 'Voordat Abraham was, ben ik' op onszelf te betrekken. Deze kern van de verkondiging van Jezus wordt naar mijn idee in een verhaal duidelijk, dat weliswaar niet specifiek christelijk is, wel echter in een bepaalde variant ook over Jezus vertelt: het verhaal van de 'verloren zoon'. Het gaat over een jongeman die zijn erfenis wil en zich dan blind in het leven stort. Op een dag komt hij erachter: dit leven kan niet het ware leven zijn. Hij stelt zichzelf de vraag van de zingeving en erkent dat hij terug moet keren naar zijn Vader, zijn ware geest. Alleen daar kan hij vinden waar hij naar zoekt. Alleen daar is zijn ware thuis. De vader verwacht hem. Zonder voorbehoud, geen moralistisch vingertje. 'Geef hem schoenen, kleding, een ring aan de vinger. Laat ons feesten. Hij heeft zijn goddelijk wezen erkend, hij weet wie hij is. In zo'n verhaal toont Jezus ons de heilsweg. Deze parabel is een begeleidster op de levensweg. Ze vermag oriënterende hulp te geven en vertelt ons, wie wij in werkelijkheid zijn. Zonen, dochters, erfgenamen van het Rijk Gods. De conventionele theologie plaatst een dergelijk verhaal in het kader van een persoonlijke God in het hiernamaals, terwijl de spirituele duiding probeert de mens te vertellen hoe hij onder leiding van Jezus tot het werkelijke leven kan ontwaken.'

Zenboeddhisme en christelijke contemplatie zijn in de training die Willigis Jäger geeft, verenigd. Zen en contemplatie hebben veel gemeenschappelijke elementen. Hierover vertelt hij: Over het

gemeenschappelijke kan ik het volgende zeggen: Er bestaat alleen een Eerste Werkelijkheid, alleen een Waarheid, een Berg waar veel wegen naartoe leiden. Wie deze Berg bestijgt ervaart datgene wat alle religies verenigt. Hij erkent dat alle spirituele wegen van de religies naar dezelfde top voeren. En hij constateert dat ze onafhankelijk van het gemeenschappelijke doel ook gemeenschappelijke grondstructuren tonen. Zo adviseren alle spirituele wegen om te beginnen met het verzamelen op een focus waarop het onrustige en rondlopende bewustzijn gebonden wordt. Meestal is de focus de adem – of een geluid, een woord, een litanie. In het christendom kennen we het Jezusgebed, in zen gebruikt men vaak de koan Mu, in het Amida boeddhisme het Nembutsu. De soefi's reciteren de 99 namen van Allah en in de yoga wordt het heilige Om ten gehore gebracht. Het gaat er niet om over deze geluiden of woorden na te denken maar om met het gereciteerde één te worden. Dat is de eerste grondstructuur, die men bij nagenoeg alle spirituele wegen terugvindt – ongeacht van welke religie ze stammen.

De tweede grondstructuur is de vrijmaking, het leegmaken van het bewustzijn. Men probeert niet stil te staan bij wat er in het op zichzelf lege bewustzijn langskomt. Men laat het voorbijgaan – als een spiegel die alles reflecteert maar zich echter nergens mee identificeert. In zen noemen we dit Shikantaza, in de christelijke traditie kunnen we het met de 'Wolk van niet-weten' als 'schouwen in het naakte zijn' aanduiden en bij Johannes van het Kruis als 'liefdevol opmerken' of 'reine aandacht'.

De verschillen die er qua techniek zijn komen voort uit de culturen waarin ze elk geworteld zijn. Zo is het in het oosten de regel dat men op de grond zit, en dus wordt in zen op de grond zittend gemediteerd. In Europa daarentegen speelt het zitten niet zo'n onderscheidende rol. Het maakt minder uit of men op een stoel of op een bankje of op de grond zit.

Wie bij Willigis Jäger in training gaat, kan zelf kiezen op welke wijze hij wil zitten. De meesten kiezen voor het zitten op de grond. Dit veroorzaakt in het begin wel de meeste pijn maar blijkt uiteindelijk de meest aangename houding. De meditatiehouding wordt geleerd: de wijze van oefening, het volgen van de adem of de focus op een woord, het voorbij laten gaan van gedachten. Het zitten wordt onderbroken door het langzaam lopen – kinhin. Tevens vinden er persoonlijke gesprekken met de leraar plaats en houdt de leraar voordrachten. Voordrachten en gesprekken hebben voor hem elk hun waarde: De voordrachten lichten de wegen van de christelijke mystiek toe. Er wordt niet op theoretische wijze over mystiek gesproken, veel meer werken we de wegen die in de christelijke mystiek worden gegaan uit. Dat draagt ertoe bij dat de deelnemers weten waarheen ze op weg zijn en waar ze op dat moment staan. Dat is ook de zin van mijn boeken en werkzaamheden: de praktijk van de grote mystici uiteenzetten. Ik heb mijn weg met veel moeite zelf moeten zoeken. Ik vond vooral beschrijvingen van de mystici, maar niet van hun praktijk. Bovendien moeten de voordrachten de leerlingen motiveren en hen over bepaalde moeilijkheden heen helpen. Het persoonlijk gesprek met de spirituele begeleider of begeleidster heeft tot doel belemmeringen te onderkennen die door het zitten opkomen en die de innerlijke concentratie verhinderen – of om vragen te beantwoorden die tijdens het zitten opkomen.

De ademhaling moet alleen gevolgd en maar weinig gestuurd of gemanipuleerd worden. Een ontspannen grondhouding moet de oefening begeleiden. Het doel ligt in de eenwording met de ademhaling. Eenworden betekent: in het begin zijn er twee – een toeschouwer en datgene wat gevolgd wordt, ik en de adem. Aan het einde van de oefening moeten beide samenvallen en slechts adem zijn. Dat wil zeggen: een nieuwe bewustzijnstoestand waarbij de adem een opening tot een omvangrijk ervaren in de transpersoonlijke ruimte is. Het is een toestand van volledige

klaarheid en wakkere aanwezigheid. In de contemplatie spreken we daarom van het ‘sacrament van het ogenblik’. Maar tot aan dat moment kan een lange weg zijn.

De rol van de spirituele leraar is een specifieke en vooral geënt op begeleiding en stimulans om de weg te blijven voortzetten. Eén punt is daarbij cruciaal: ‘De leraar zal hen zeggen dat ze de mystieke ervaring niet op grond van de eigen inspanning kunnen volbrengen – dat deze zich enkel bij hen voltrekt die het ‘ik’, dat graag iets wil doen en wil beleven, kunnen loslaten. Hij zal hen erop wijzen dat het tot dat moment een inspannende weg is, een veranderingsproces, die de ik-structuren van onze psyche transparant maakt, die door fasen van oriëntatieverlies en vertwijfeling leiden kan, die uiteindelijk echter tot een punt voert waarop de mens erkent dat hij zijn ‘ik’ met een gerust hart kan achterlaten teneinde een hogere werkelijkheidssfeer binnen te gaan. Wie deze ervaring beleefd heeft – of het nu een leerling of leraar is – zal zichzelf noch iemand anders tot iets verplichten.’

Een cruciaal maar desondanks onderbelicht aspect in de hele mystieke en contemplatieve traditie is de rol en functie van het lichaam. Ademhaling speelt een cruciale rol. Minder bekend is dat in de spirituele mystiek het lichaam zich via de meditatieve beoefening voor de eenheidservaring kan openen.

Het lichaam is, zegt Willigis Jäger, in vele religies een voertuig in de transmentale bewustzijnsruimte. In de oostelijke tradities kennen we de lotushouding waarin hoofd, nek, rug en benen een bepaalde houding kennen. De handen zijn in een mudra gevouwen waarin de uiterlijke houding met de spirituele voorstellingen verbonden is. Yoga, de dansen van de derwisjen, bewegingen van de soefi’s duiden op het belang van het lichaam in het mystieke gebed. Het is het vat waarin de ontmoeting met de Goddelijke Werkelijkheid vervat zit. Waar in het christendom in de

Middeleeuwen het lichaam nog in het gebed werd betrokken, is deze functie van het lichaam tegenwoordig helaas vergeten. Reden: het lichaam werd vooral als hindernis voor de geest beschouwd.

Willigis wijst op de aanwijzingen die mystici door de eeuwen heen hebben gegeven, waarbij het lichaam als onmisbare hulp op de weg naar de mystieke beleving fungeert, mits men er de juiste omgang mee heeft. Het lichaamsgebed is daar helemaal op afgestemd. Willigis Jäger: 'In dat gebed wordt op oergebaren van de mensheid teruggegrepen, gebaren die ouder zijn dan de gebeden met woorden. Zoals de toon bij het reciteren dient nu het lichaamsgebaar als focus van bewustzijnsconcentratie: ik word één met de gebaren. Op het individu kan dit een zeer sterke werking uitoefenen – vooral wanneer hij tot dat moment nog geen werkelijke verbinding met het lichaam gevonden heeft, wat overigens vaak het geval is.

Kunt u een voorbeeld van zo'n bewegingsoefening geven?

Zo'n oefening is bijvoorbeeld het met gespreide armen in de ruimte staan en zwijgen. Staan is het gebed, wanneer ik volledig sta. Dat geldt ook voor het gaan. Om contemplatie ook als beweging te ervaren oefenen we de contemplatieve dans. De eigenlijke contemplatieve dans is een heel eenvoudige stap, die voortdurend herhaald wordt. Op deze eenvoudige stap gaat men volledig in. Het is het voordeel van de dans dat men direct merkt wanneer het zich ermee inlaten verslapt en men niet meer volledig in de activiteit is. Er ontstaat dan een verkeerde stap en men erkent dat men eruit gevallen is. Eenworden met de stap heeft dezelfde werking als eenwording met de adem of het geluid.

Het gaat er daarbij niet om dat men in extase raakt, maar dat men een hoger bewustzijnsniveau bereikt. 'Natuurlijk kan men tijdens

een contemplatieve dans in een trance vervallen, maar dat is niet het doel. Integendeel: het moet verhinderd worden. Het is daarom van belang dat contemplatieve dansen door personen begeleid worden die de dansenden duidelijk maken waarop het aankomt. Spirituele oefeningen moeten geen toestanden tussen waken en dromen in worden. Ze dienen te leiden naar een klaar en wakker bewustzijn, in een geestelijke staat die boven de loutere concentratie van de ratio uitgaat.'

Pelgrimstochten, maar ook het joggen, kunnen tot eenwordingservaringen leiden; een opvallende uitlating van Willigis Jäger, die niets wil uitsluiten als weg van zen of christelijke mystiek. 'Wie één kan worden met de stappen die hij zet, kan één worden met God. Dan kan God als mens gaan – in mijn menszijn. God voltrekt zich in mijn leven. Het is niet langer mijn gaan maar het gaan van God. God gaat in ons op deze aarde. Zo wordt ons leven tot een heilige pelgrimstocht. Ook waar mensen zich niet bewust zijn van de spirituele dimensie van hun handelingen verrichten zij toch deze handelingen vanuit een ondergrondse spirituele behoefte. Wij allen hebben een ongelofelijk verlangen naar eenvoudige dingen. Hoe gecompliceerder het dagelijks leven wordt, des te meer treedt dit verlangen aan het daglicht.'

U heeft iets gezegd over de drempel van een nieuw bewustzijnstijdperk waar we staan. Jezus, Boeddha, meester Eckehart, Teresa van Avila, uzelf, al deze mensen zijn wegbereiders voor wat er komen gaat?

Ja, en de zin voor dit transpersoonlijke groeit in de mensheid. We zien het in de wetenschappen als de natuurkunde, de psychologie enzovoort waar men zich realiseert dat men met de ratio een grens heeft bereikt. We kunnen berekenen, beredeneren wanneer we iets zien of al iets gebeurt. Maar die andere kant van onze

mogelijkheden is voor ons afgeschermd, de ratio komt niet verder dan een werking vertonen wanneer iets aanwezig is of gepland moet worden enzovoort.

We willen ook altijd maar iets vasthouden, grijpen, bevatten, bewaren. Waar u het over heeft valt daarbuiten. Maar alleen langs die weg komen we als mensheid verder.

We moeten onze vermogens ontvouwen die het rationele overstijgen. Dat zal nog een lange tijd in beslag nemen. Maar er is nu al sprake van een versnelling. Het is een teken dat er wat gebeurt. Natuurlijk krijg je ook tendensen waarin zen weer verwatert, maar ook daar komen dan weer andere stromingen uit. Zen zal altijd door een kleine groep verder geleid worden, daarachter merk je dan de ervaring. Daarnaast bestaat veel *charlatanerie*, mensen die ook zen geven, daarnaast zijn er mensen die zeggen 'dat is de weg'. Maar daar ben ik niet bang voor, ik ben niet bang dat de mystiek verloren gaat. Ikzelf heb leerlingen in zowel de christelijke als in de zenpraktijk die hiermee verder zullen gaan. Ik heb een school voor contemplatie gesticht met 60-70 evangelische en katholieke mannelijke en vrouwelijke pastores die dat bewust verder geven in hun eigen omgeving. Teneinde de mystiek in de christelijke kerk weer een plaats te geven.

Het is in feite een geweldige zaak dat men via zen in Europa de eigen historie en culturele en religieuze rijkdom van de christelijke mystiek herontdekt.

Zeker. Ik heb in dat kader nog een voornemen. Als ik nog eens de tijd daarvoor vind, wil ik teksten van zen en van meester Eckehart in een boek naast elkaar zetten. Het is ongelofelijk, zoveel overeenkomsten als daarin bestaan.

Zo zijn er verschillende wegen die men kan gaan op het contemplatieve of zenpad. Of men nu een verlichtingservaring heeft gehad of niet, je hoort van veel mensen die het mystieke pad gaa, dat, ook als men de eenwording ervaart, het een eenzame weg is. Wat je meemaakt of doet, kun je met bijna niemand delen. Niemand die het begrijpt of kan invoelen.

Dat is zo. Ik kreeg laatst een brief van iemand die een aantal boeken van mij had gekocht en enkele aan pastores had gegeven. Die wisten niet wat ze ermee moesten, ze begrepen niet waarover de boeken gaan. Als een mens niet ergens een keer van binnenuit de vraag heeft gesteld: er moet toch nog wat zijn, dan begrijpt men niet waarover je het hebt. In relaties kan dat voor problemen zorgen, men kan angst hebben dat er iets met je partner is. Sommigen krijgen angst dat ze hun houvast verliezen, meestal is het wel zo dat familie, collega's vrienden merken dat er iets gebeurd is, dat de betreffende persoon veranderd is, de vriendenkring verandert, de boeken in het rek veranderen, bij vrouwen kan de inhoud van de kleerkast veranderen, de carrière drang is weg, de interesses veranderen, dat alles kan angsten bij de partner oproepen, misschien zelfs woede, er is iets waar ik buiten sta.

Op een of andere wijze beantwoord ik niet meer aan het beeld dat anderen van mij hebben.

Maar het kan ook iets positiefs opleveren, ook in het partnerschap. Het hoeft niet tot een scheiding te leiden, de relatie kan zich ook verdiepen. Een vrouw vertelde me eens: Mijn kinderen zeiden me: 'Mama, je moet naar je goeroe gaan, je bent onuitstaanbaar.' Haar kinderen hadden verwacht dat ze anders terug zou komen van de cursus en de sesshins. Het kan ook positief uitpakken. Maar het is

belangrijk dat men er vrienden vindt. Het is een levensweg. Het is niet nodig een immense ervaring te hebben. De weg zélf verandert je. De weg wendt jou tot een andere waardeordering. Daarom is het zinvol zo'n weg te gaan, ook als je géén volledige doorbraak beleeft.

Het gaan van het mystieke pad en/of een mystieke ervaring heeft gevolgen. De betrokkene verlaat als het ware de groep waartoe hij heeft behoord, hetgeen voor de omgeving, de groep of het geloof waartoe hij of zij behoort erg bedreigend kan zijn.

Dat klopt, dat geldt voor leken maar ook een zenmeester zou op grond van zijn ervaringen zijn groep of geloofstraditie moeten verlaten. Dat blijkt in de praktijk zelfs voor zenmeesters enorm moeilijk. De meeste van hen lukt het niet, om los van hun boeddhisme te komen.

Wat bedoelt u hiermee precies? Heeft u het over een bepaald gebied?

Wat ik bedoel is dat men zeer sterk aan de uiterlijke dingen hangt, rituelen, tradities, kleding, haardracht, enzovoort. Het hele zen is gepokt en gemazeld door het kloosterleven. Mijn streven is zen uit het klooster te halen. Dat leidt ertoe dat ik afstand neem van een deel van de rituelen. Ik kom zelf uit het klooster en weet dat het leven daar sterk geritualiseerd is. Het zenklooster is nog sterker geritualiseerd dan een katholiek klooster. Vooral de Soto Zen. Dogen Zenji heeft daartoe bijgedragen, die was een pendant met betrekking tot rituelen.

De zenboeddhistisch leraar Dogen Zenji die in de 12^e eeuw leefde, heeft toch al gesproken van de inhoudsloosheid van de rituelen en haar nieuw leven in willen blazen?

Dat klopt, en zijn intentie was ook in orde, daarover bestaat geen twijfel. Het gaat ook hier weer om de naleving daarvan door latere generaties. De navolgers van Dogen hebben het geheel in een strak systeem gebracht, dat weer tot een model is geworden waaraan men gelooft. Werkelijk vrije zenmeesters kunnen zeggen dat zen tot geen enkele religie behoort, maar niet alle zenmeesters kunnen dat zeggen.

Zen is geen religie. Ik kan zen losmaken van elk ritueel en dat is ook wat ik hier in dit klooster probeer te doen, zoals u gezien heeft. De kleding speelt geen rol, de rituelen zijn minimaal. We doen werkelijk een poging leken zen te realiseren, zen in alledag. Het alledaagse leven in de zenpraktijk te brengen. Dat doet zen overigens normaal altijd. Maar wat men in het klooster beleeft, is anders dan wat de leek beleeft in zijn alledaags leven.

Een van uw doelen is zen uit het klooster te halen. Is het moeilijker om leken-zen te praktiseren dan in een klooster te zijn?

Ja, veel moeilijker, vanwege de constante afleidingen. Het is moeilijk te zien dat zen niet het kloosterleven is maar het leven zelf. We hebben als christen ook lang nodig gehad om te zien wat christendom is. Men was overtuigd, een werkelijke christen gaat naar de paasviering, nu weten we dat het niet zo is, dat ik net zo consequent christen in mijn leven van alledag kan zijn. Zo is het ook in zen, te zien dat zen werkelijk het alledaagse leven is, het gaat om meer mens zijn, niet om een beschrijving van het menszijn maar om het menszijn te leven en te ervaren. Dat betekent dat ik mijn zen in het alledaagse leven dien te leiden.

Mijn streven is het om bij een groot deel van onze dagelijkse verrichtingen – die ook altijd een lichamelijke component hebben – de innerlijk aanwezige religiositeit te ontdekken en serieus te nemen: in het rollerskaten en snowboarden iets in te brengen dat het toestaat het net zo als een religieuze uitdrukking te erkennen als het gebed in de kerk. Alleen hier en nu, alleen in dit moment bestaat de mogelijkheid tot de communicatie met deze eerste werkelijkheid. Het speelt geen rol waar ik ben.

U kunt met uw ervaring en kennis alleen die mensen bereiken die openstaan voor de vraag: wie ben ik, wat is dit leven?

Dat is het probleem, de mensheid zal nog vele catastrofes en oorlogen doormaken. Het zal nog duizenden jaren, misschien tienduizenden jaren duren voor de mens het volgend stadium van zijn bestemming bereikt heeft. En zichzelf werkelijk veranderd heeft.

Zen kan daar in elk geval een eerste bijdrage aan leveren?

Zen levert een enorme bijdrage, het is met de yogaleer uit het oosten naar het westen gekomen. De mensen komen ermee in aanraking, en nu zie je dat de christenen naar hun eigen bronnen zoeken. Dat stimuleer en begeleid ik heel intensief.

Publicatie gebeurt met instemming namens Willigis Jager verkregen van Jef Boeckmans, Trappist en zenleraar in de traditie van Sanbō Kyōdan.